

Dzierżanowski, Leon

Pierwszy statut spółdzielczy

Notatki Płockie 14/3-52, 9-13

1969

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Pierwszy statut spółdzielczy

Oryginał statutu z 1870 roku, projekt jego i ocena znajdują się dotychczas w archiwum spółdzielni. Posiadamy również kilkadziesiąt innych dokumentów z pierwszych lat „Zgody”, cały szereg sprawozdań jak również chleb i sól z uroczystego otwarcia.

Działalność Spółdzielni „Zgoda” była inna niż przeciętnych spółek, przede wszystkim była niedogodna dla prywatnych przedsiębiorstw. Jako przykład może posłużyć fakt, że w 1876 roku nie wykryci sprawcy dokonali włamania do sklepu, zniszczyli wiele towarów, a wszystkie akta i dokumenty, znajdujące się obok w pakamencie, użytym jako archiwum Spółdzielni, starali się spalić, co im się w znacznej części udało. Posiadamy szczątki kilku dokumentów popalonych, a i sam statut w trzech czwartych uległ spaleni.

Dwa paragrafy w statucie hamowały rozwój Spółdzielni. Dla dokonania choć częściowej zmiany statutu trzeba było ponieść wiele kosztów i przez blisko siedem lat prowadzić odpowiednią korespondencję. To może świadczyć, jakie od samego początku trzeba było pokonywać trudności, ażeby utrzymać przy życiu tę spółdzielczą placówkę.

Pierwszy statut obowiązywał Spółdzielnię do 1922 roku z niewielkimi zmianami uchwalanymi przez walne zebrania.

Par. 1. określał, że celem towarzystwa jest dostarczanie swoim członkom artykułów spożywczych w dobrym gatunku po cenach umiarkowanych, nie wyższych od rynkowych i udzielanie członkom pieniężnych pożyczek.

Par. 3. Sprzedaż odbywać się miała wyłącznie za gotówkę według cen stałych i zgodnych z cennikiem. Zmiany cen miały być natychmiast korygowane, a w sklepie na widocznym miejscu miał wisieć zawsze aktualny cennik.

Par. 4 przewidywał, że członkowie mogli nabywać specjalne marki różnej wartości, które miały wartość jakgdyby wewnętrznego pieniądza, jako forma rozrachunku pomiędzy członkami a zarządem. Wprowadzenie tych marek miało dać Towarzystwu pewne fundusze na zakup towarów. Członkowie mogli w dowolnym czasie otrzymywać za marki wszelkiego rodzaju towary, co przyczynić się miało do uporządkowania wydatków domowych przy ustalaniu budżetów domowych.

Par. 5 określał, że każdy z członków za małą

opłatą, ustaloną na walnym zebraniu, mógł otrzymać jeden egzemplarz statutu i książeczkę zakupu, celem naliczenia należnej od zakupów dywidendy. W książkę obrachunkową wpisywano sprzedawane im marki, traktując je jako zakup towarów. Realizacja marek nie była traktowana jako sprzedaż towarów.

Par. 6. Każdy z członków, niezależnie od wpłaconego udziału, jeżeli chciał korzystać z pożyczek, obowiązany był wpłacić jednorazowo lub ratami „wniosek” w wysokości 50% najwyższej przyznawanej sumy pożyczki uchwalanej na walnych zebraniach. Udziały i wnioski na pożyczki mogły być wpłacane ratami dowolnymi nawet i tygodniowymi od 50 kopiejek. Wnioski (wkłady oszczędnościowe na udzielanie pożyczek) miały być oprocentowane dopiero po wpłaceniu całej zadeklarowanej sumy w wysokości 5%. Członek, jeżeli chciał otrzymać wyższą pożyczkę niż wynosił jego wniosek — wkład, musiał dać dwóch poręczycieli. Pożyczki udzielane były na okres czasu nie dłuższy niż cztery miesiące, spłacenie odbywać się miało ratami lub jednorazowo zależnie od umowy. Przy udzielaniu pożyczek pobierano z góry 8%, z których 5% szło na oprocentowanie wniosków lub wkładów, a trzy na utrzymanie biura. Wnioski członków wyższe niż 50% najwyższej przyznawanej sumy pożyczki nazywane były wkładami.

Członkowie mieli prawo w każdym czasie wycofywać wkłady oszczędnościowe i likwidować wnioski. Członek, który zlikwidował swój wniosek i wycofał wkład, jeżeli chciał uzyskać nową pożyczkę, mógł ją otrzymać nie wcześniej jak po wypłaceniu odpowiedniej sumy na wniosek w wysokości 50% najwyższej udzielanej pożyczki.

Par. 7. Ilość członków nie była ograniczona. Członkiem mógł zostać każdy, kto podpisał deklarację przystąpienia, zobowiązał się do podporządkowania przepisom statutu i uchwałom walnego zgromadzenia i miał odpowiedni wiek. Płeć, pochodzenie, stan majątkowy, wyznanie, narodowość — nie brane były pod uwagę.

Par. 9. Członek, który nie wpłacił pełnego udziału, nie mógł być wybrany do władz towarzystwa, nie brał udziału w głosowaniu, ale mógł być obecny na walnym zebraniu, brać udział w dyskusji bez prawa głosu i stawiania wniosków.

Императору. 1870 года.

Императору Александру II.

См. проект - Александровский

Земель

судебная инструкция
и судебная практика
в г. Петербурге, под редакцией
Г. С. Соловьева.

Устав и правила со- щества.

§ 1.

Судебная инструкция и судебная
практика в г. Петербурге, под редакцией
Г. С. Соловьева, написаны в г. Петербурге
и имеют целью разъяснить и поощрить
судебную практику и судьи
принадлежит к составу
не составляющему акт
рыба, не запрещается, не протестов

С. Соловьев

Грибанов

Par. 10 określał, że członkowie, którzy nie mieli pełnego udziału, nie mieli prawa do dywidendy wypłacanej gotówką, ale należną im dywidendę za dany rok dopisywano do udziału tak długo, aż osiągnie zadeklarowaną sumę na udział.

Par. 11 przewidywał uruchomienie kasy wkładów oszczędnościowych dla członków Towarzystwa. Wkłady na czas krótszy niż jeden miesiąc lub na każde żądanie nie były oprocentowane. Walne zebrania ustalały najwyższą stopę procentową dla wkładów.

Par. 13 określał, że każdy z członków bez względu na ilość udziałów miał tylko jeden głos i tylko osobiście mógł z niego korzystać. Członkowie nie posiadający połowy udziału nie mieli prawa głosu, mogli jednak brać czynny udział w walnym zebraniu.

Par. 14 przewidywał, że wnioski poszczególnych członków mogły być na walnym zebraniu rozpatrywane, jeżeli wpłynęły na piśmie przynajmniej na osiem dni przed walnym zebraniem i były podpisane przynajmniej przez pięciu innych członków.

Par. 15. Członkowie, którzy nie wpłacili czterech kolejnych rat miesięcznych na udziały lub ośmiu tygodniowych, byli usuwani ze spółdzielni. Usuwani byli również i ci członkowie, którzy czynami swoimi plamili honor spółdzielni lub działalnością szkodzili jej interesom. Mieli oni jednak prawo odwołać się do walnego zebrania i tam się usprawiedliwić. Po zapadnięciu uchwały usunięcia, czy też skreślenia z listy członków, przypadające im sumy były zwracane po zamknięciu bilansu półrocznego (potrącono 10% na fundusz zasobowy).

Par. 16. Członkowie pragnący wystąpić ze stowarzyszenia zgłaszali to na piśmie na miesiąc przed końcem okresu obrachunkowego. (Do 1905 roku okresem obrachunkowym były półrocza). Wkłady oszczędnościowe otrzymywali w każdym czasie w całości. Udział i wniosek na kasę pożyczkową wypłacano tym członkom po potrąceniu 10% na fundusz zasobowy. Jeżeli była w tym okresie strata wyższa niż fundusze zasobowe § 17 przewidywał potrącenie występującym członkom część straty proporcjonalnie z należnej im dywidendy lub z udziału.

Par. 17 określa, że każdy z członków odpowiada za działalność stowarzyszenia w danym roku do wysokości „dywidend” otrzymanych z roku ostatniego.

Par. 18. Członkowie, którzy w ciągu roku wychodzą ze stowarzyszenia, otrzymują swoje wkłady dopiero po zatwierdzeniu bilansu za dane półrocze i zrobieniu obrachunku z likwidacji zysku, czy straty. Zarząd ustalał termin zwrotu. Nie podjęte w wyznaczonym terminie sumy przestawały dawać procenty, a nie podjęte w ciągu czterech lat przechodziły na własność Spółdzielni. Inaczej postępowało się ze spadkobiercami.

Par. 19 przewidywał, że za zgodą Zarządu członek mógł scedować swoje prawa i obowiąz-

ki, udziały i wnioski na kasę, po uprzednim wpłaceniu jednego rubla na fundusz zasobowy.

Par. 20. Spory między Zarządem a członkami na tle stosowania statutu i interesów z tytułu członkostwa rozstrzygał sąd pojednawczy trzyosobowy. Strony wiodące spór powoływały również z pośród członków po jednej osobie. W ten sposób Sąd Pojednawczy w składzie pięcioposobowym, rozstrzygał spory, które zaistniały. Orzeczenia tegoż sądu były ostateczne.

Par. 21. Fundusz obrotowy składał się z wniosków na pożyczki, z wkładów oszczędnościowych, pożyczek bankowych, ze sprzedaży marek na pobieranie towarów, z funduszy członków, którzy wystąpili lub zostali usunięci ze stowarzyszenia i niepobranych dywidend. Fundusz zasobowy tworzony był z podziału zysku, z potrąceń dywidend, z wpisowego i ze sprzedaży druków jak sprawozdania, statuty, książeczki zakupów.

Par. 22. Ogólne zwyczajne zebrania członków odbywały się każdego roku w lutym i w sierpniu. Na walnych zebraniach ustalano kierunek działania, dokonywano podziału zysku lub likwidacji strat. Nadzwyczajne zebrania mógł zwoływać zarząd z własnej inicjatywy lub winien zorganizować, gdy 20 członków na piśmie tego zażądało. Na walnych zebraniach z urzędu był obecny,znaczony przez naczelnika guberni, właściwy urzędnik policyjny.

Par. 23. Na zwyczajnych zebraniach członków, na każdy rok kadencji powoływano prezesa, wiceprezesa i sekretarza. Obsługiwali oni wszystkie w danym roku zebrania tak zwyczajne jak i nadzwyczajne. Nie byli oni członkami zarządu spółdzielni, ale byli honorowymi przedstawicielami ogółu masy członkowskiej.

Par. 24. Walne zebrania członków wybierały i zwalniały zarządy i kandydatów na członków zarządu wyłącznie z członków towarzystwa, rozpatrywały skargi na zarząd odnośnie przyjmowania członków (sprawy finansowe regulował sąd pojednawczy), rozpatrywały budżety w wydatkach i ich pokryciu, akceptowały plan pracy zarządu odnośnie rozwoju i działalności stowarzyszenia, zatwierdzały instrukcje dla zarządu, decydowały o otwieraniu i urządzeniu nowych sklepów i zakładów przemysłowych, oznaczały maksymalne oprocentowanie wkładów, ustalały wysokość maksymalną jednorazowo udzielanej pożyczki, wybierały członków komisji rewizyjnej do stałego kontrolowania wzdług własnego uznania działalności stowarzyszenia, a zwłaszcza skontrolowania prawidłowości gospodarki i zamknięć rachunkowych za każde półrocze, dokonywały wyboru członków sądu pojednawczego, rozpatrywały projekty i uchwały zmiany statutu, mogły i podejmowały decyzje odnośnie likwidacji stowarzyszenia.

Par. 25. Podane wyżej uchwały miały moc obowiązującą tylko w tym wypadku, jeżeli zebranie zwoływane było w przewidzianym terminie z zachowaniem strony formalnej i wzięto

Pierwsze zawody latawcowe zorganizowane przez spółdzielnię „Zgoda” w roku 1965 dla dzieci płockich

w nim udział 1/5 ogólnej liczby członków. Gdyby liczba członków była wyższa niż 500 wystarczała obecność 100 członków. Obecność 1/10 ogólnej liczby członków była konieczna przy zrzeszeniu ponad 1000 osób. Zebrania, na których miała zapas uchwała o zmianie statutu lub likwidacji towarzystwa, mogły się odbyć, a uchwały mogły być wykonalne, gdy była na zebraniu połowa liczby członków, a uchwały zapadły większością 3/4 zebranych. Wszystkie inne uchwały zapadały zwykłą większością głosów.

Par. 26. Jeżeli na zebranie nie przybyła przewidziana statutem liczba członków, nie mogło się ono odbyć. Należało wtedy w terminie dwutygodniowym zwołać nowe zebranie i wtedy było ono już prawomocne bez względu na liczbę przybyłych członków. Decyzje o zmianie statutu i likwidacji towarzystwa, ażeby były prawomocne, musiały zapas na dwóch kolejnych zebraniach w dwutygodniowym odstępie czasu.

Par. 27. O każdym walnym zebraniu zarząd miał obowiązek zawiadamiać naczelnika guberni, a również na 10 dni przed zebraniem winien ogłosić w dzienniku gubernialnym, a członków zawiadomić listownie. W zebraniach winien być podany porządek dzienny obrad, miejsce i data zebrania.

Par. 28. Liczba członków Zarządu nie była ustalona, ale nie mogła być nigdy niższa niż cztery osoby. Zarząd był wybierany przez Walne Zebranie na jeden rok. Jednocześnie z powoływaniem Zarządu wybierano i kandydatów do zarządu w takiej samej liczbie jak zarząd. Kandydaci w miarę potrzeby zapraszani byli na zebrania zarządu. Po walnym zebraniu członkowie i kandydaci wybierali z pośród siebie prezesa, wiceprezesa i sekretarza, który był jednocześnie i buchalterem i kasjerem towarzystwa.

Par. 30. Ważniejsze sprawy zarząd załatwiał kolegialnie. W równości głosów przeważał głos prezesa. Mniejszość miała prawo składać do protokołu wotum seperatum. Jeżeli mniejszość miała poparcie 20 członków na piśmie, zagadnienie to rozstrzygane było na walnym zebraniu zwołanym w trybie normalnym lub nadzwyczajnym w zależności od wniosku wyłonionej mniejszości.

Par. 32 przewidywał, że osoby, należące do towarzystwa a prowadzące własne interesy wiążące się z działalnością towarzystwa, nie mogły wchodzić w skład zarządu, komisji rewizyjnej lub sądu pojednawczego.

Par. 33 ustala sposób wynagradzania członków zarządu. Funkcje mogły być pełnione honorowo lub wynagradzane jako procent od zysku. Przewidywano również wyznaczanie pensji. O każdym rodzaju wynagrodzenia decydowało walne zebranie. Księgowy i kasjer mieli wyznaczone pensje. Jeden z nich winien być członkiem zarządu. Kasjer mógł pełnić swoje obowiązki po wniesieniu trzystu rubli kaucji.

Par. 34. Członkowie zarządu niewykonujący uchwał walnego zebrania lub działający niezgodnie ze statutem lub nadużywający swej władzy byli uchwałą walnego zgromadzenia usuwani ze swych stanowisk a za spowodowane straty odpowiadał osobistym majątkiem na zasadach ogólnych.

Par. 35 określa podział zysku. Z wypracowanego zysku pokrywało się wszystkie bieżące koszty, opłacano procenty wniosków członkowskich, wkłady oszczędnościowe, część przeznaczano na wynagrodzenia zarządu i na kapitał zasobowy. Gdy fundusz zasobowy osiągnął pożądaną wysokość, to część zysków mogła być przeznaczona na bibliotekę i czytelnię, o ile na to towarzystwo otrzymało zezwolenie od władz.

Część zysku przeznaczono wtedy i na dywidendy w stosunku procentowym do dokonanych zakupów w towarzystwie. Z tego wynika, że wydatki na bibliotekę i czytelnię oraz dywidenda mogły być stosowane, gdy fundusz zasobowy był wystarczający, tj. osiągnął zaplanowaną wysokość.

Par. 36. W razie zaistnienia strat pokrywało się je w kolejności z funduszu zasobowego, a dalej, gdyby zabrakło, rozkładało się proporcjonalnie na członków w stosunku do pobranej przez nich dywidendy za ostatni rok operacyjny.

Par. 37. Jeżeli zobowiązania byłyby wyższe od aktywów, lub gdyby liczba członków była niższa niż 25 osób, należało wtedy zwołać nadzwyczajne walne zebranie członków odnośnie podjęcia uchwały o likwidacji towarzystwa.

Par. 38. Jeżeli podane wyżej przyczyny nie zostały usunięte i na dwóch kolejnych zebraniach podjęte były uchwały o rozwiązaniu towarzystwa, należało to ogłosić w dzienniku urzędowym.

Par. 39. Po uprawomocnieniu się uchwały o likwidacji zarząd towarzystwa winien był przystąpić do opracowania planu likwidacji, przewidującego urealnienie aktywów i zaspokojenie wierzycieli. Jeżeli zaistniałby zysk z likwidacji, winien być podzielony proporcjonalnie wśród członków w stosunku do dokonywanych zakupów w ostatnim roku obrachunkowym. Straty dzieliło się proporcjonalnie do otrzymanych za ostatni rok dywidend.

Par. 40. Po opracowaniu projektu likwidacji zarząd winien zwołać ostatnie walne zebranie członków. Po zaakceptowaniu planu likwidacji, walne zebranie upoważniało zarząd do przeprowadzenia likwidacji i rozwiązania towarzystwa.

Par. 41. Zatwierdzony wyżej projekt likwidacji zarząd miał urzeczywistnić, a fakt rozwiązania ogłosić w dzienniku gubernialnym i w urzędowych ogłoszeniach.

OTWARCIE TOWARZYSTWA

Otwarcie towarzystwa uzależnione było

Par. 42 od zwerbowania stu członków przy czym połowa z nich winna była mieć pełne udziały. Członkowie ci nazwani są w statucie jako członkowie-urządciele.

Par. 43. Inicjatorzy założenia towarzystwa tak zwani członkowie-pierwiastkowi, tj. Gustaw Fogiel i Walerian Jędrzejewski złożyli kaucję 1.300 rubli.

Par. 44. Członkowie pierwiastkowi po zebraniu deklaracji przystąpienia i wniosków na kasę pożyczkową oraz gotówki zwołali walne zebranie członków, na którym dokonano wyboru

prezydium zebrania, tj. prezesa i wiceprezesa zebrania ogólnych. Ci prowadząc zebranie realizowali porządek dzienny, na którym wybrano pierwszy zarząd, pierwszą komisję rewizyjną i pierwszy sąd pojednawczy. Wybory te po raz pierwszy dokonane miały okres kadencji wyjątkowy, bo dwuletni (tak przewidywał statut).

Wybrany na tym zebraniu zarząd podjął czynności, zorganizował działalność w 1870 roku, po czym dopiero członkowie pierwiastkowi na podstawie pisma zarządu towarzystwa otrzymali wpłaconą uprzednio kaucję w wysokości 1.300 rubli z Kasy Miejskiej w Płocku.

*
*
*

Raz zatwierdzony statut trudno było zmienić. I tak do 1922 r. obowiązywał statut z 1870 r. ze zmianą w 1878 roku (§ 2, 6 i 17). Zmiany brzmienia tych paragrafów nastąpiły na skutek szerokiej korespondencji pomiędzy Płockiem i Petersburgiem, trwającej ponad 6 lat.

Statuty w szczegółach określały i określały całą organizację wewnętrzną związków i stowarzyszeń. W latach 1922—1939 statut „Zgody” zmieniany był dwa razy, w okresie powojennym trzy razy.

W ciągu pierwszych 52 lat istnienia „Zgody”, statut przewidywał przy podziale zysku pewne sumy na urządzenie „biblioteki i gabinetu do czytania”, ale przed tym Zarząd winien był uzyskać zgodę władz państwowych i, co najważniejsze, mieć pewne fundusze, tj. wypracować dość duży zysk. Zyski były minimalne i dlatego w tym okresie nie było prawie wcale działalności kulturalno oświatowej. O każdym walnym zebraniu członków powiadamiano władze gubernialne, które delegowały na nie swego przedstawiciela. Oto warunki, w jakich „Zgoda” mogła realizować hasła spółdzielczości, a między innymi podnoszenia kultury i oświaty, nie mówiąc już o propagowaniu postępowych idei demokratycznych.

Pierwsze statuty przewidywały ciągłość zmian zarządów, tj. na każdym rocznym zebraniu członków. Również i w okresie międzywojennym zarządy małych spółdzielni wybierane były na walnych rocznych zebraniach, co oczywiście powodowało częste zmiany zarządów w zależności od nastroju panującego na sali. Polska ustawa o spółdzielniach ustanowiła Rady Nadzorcze, które w większych spółdzielniach powoływały zarządy na czas nieograniczony.

Do 1923 roku zarządy „Zgody” powoływane były przez walne zgromadzenia członków. Od 1924 roku wyłącznie przez Rady Nadzorcze na czas nieograniczony, co zapewniało Spółdzielni prawidłowy, wolny ale równy rozwój.